

WOJCIECH SŁOMSKI

FILOZOFICZNA SZKOŁA W SŁOWACKIM PRESZOWIE

Rudolf Dupkala: *Prešovská škola (Filozofia na evanĝelickom kolégia v Presovie)*. Prešov 1999, 138 s.

Monografia Rudolfa Dupkali po wi cona jest w głównej mierze zagadnieniem rozwoju my li filozoficznej w Kolegium Ewangelickim w Preszowie od czasu jego zało enia w roku 1667 a do pierwszej połowy XIX wieku. Co istotne jednak, Autor nie ogranicza si tylko do analizy pogl dów jedynie swoich rodzimych filozofów, ale próbuje te przedstawi ich my l na tle rozwoju filozofii europejskiej.

A dorobek filozofii europejskiej nie byłoby mo liwy nie tylko bez przyjcia okre lonego sposobu patrzenia na to, czym wła ciwie jest filozofia europejska i jak ró ni si ona od innych, nieeuropejskich filozofii, lecz przede wszystkim bez próby okre lenia tego, czym jest sama Europa. Ulegaj c stereotypowym uproszczeniom łatwo bowiem przyj , e niezale nie od swego geograficznego zasi gu Europa jest tym wszystkim, co z jednej strony wyrasta z kultury greckiej, z drugiej za - z chrze cija stwa. Trudno ci z odró nieniem Europy od kultur, które czerpi c z europejskiej tradycji nie chc by uwa ane jedynie z podległe prowincje Europy, nie s jednak jedynym problemem, który wyłania si , gdy cywilizacj europejsk okre limy wył cznie jako twór wyrastaj cy z tradycji greckiej i chrze cija skiej.

Ksi ka Dupkali składa si z czterech głównych rozdziałów. Pierwszy z nich po wi cony jest samemu procesowi zało enia Kolegiumu w Preszowie oraz jego charakterystyce jako instytucji przede wszystkim edukuj cej młodych ludzi. Autor stara si przybli y czytelnikowi - czyni to zreszt w sposób bardzo klarowny i dokładny - wszelkie organizacyjne przemiany oraz tło historyczne uczelni w Preszowie. Chce bowiem podkre li oryginalno i niezwykło preszowskiej szkoły, dzi ki której Preszów stał si najwa niejszym centrum edukacji na obszarze zwanym Ugri . Autor zwraca w tym rozdziale szczególn uwagę na rozwój filozofii w Kolegium - podkre laj c znaczenie działalno ci wykładowców.

W drugim rozdziale pojawiaj si refleksje dotycz c filozofii europejskiej rozwijaj cej si w Ewangelickim Kolegium w Preszowie w XVII w. Dokonuj c dogł bnej analizy i interpretacji, autor prezentuje nast puj ce pogl d: baconizm J. Bayera, atomizm I. Cabana i protestancki arystotelizm Ladivera. Zawarto kolejnego rozdziału jest kontynuacj rozpocz tej my -

li. Autor przedstawia tu filozofie J. Karlovskiego i . Karlovskiego w kontekście filozofii europejskiej. Rozważa również filozoficzne koncepcje etyki A. Vandrąka, podstawy filozoficzne i zakres estetyki M. Gregua oraz motywy filozofii L'.Séredi i M. Szlávika. Z kolei rozdział czwarty poświęcony jest działalności profesorów filozofii uczących w Ewangelickim Kolegium w Preszowie w pierwszej połowie XX wieku. Szczególnie uwag R. Dupkala przywołuje do działalności J. Kovea, J. Cervenka, S. Felbera i J. Mikleša.

Omawiana pozycja warta jest polecenia z kilku względów. Przede wszystkim mimo swego specjalistycznego i przyczynkarskiego charakteru może ona doskonale służyć tym, którzy o twórcach szkoły preszowskiej wiedzą niewiele albo zgoła nic, jako rodzaj przewodnika lub wstępu do tego właśnie tak mało znanego nurtu filozoficznego.

Książka Dupkali do tego celu nadaje się znakomicie i jest to zasługą zarówno jasnego i prostego stylu autora, jak i w większym jeszcze stopniu jego dogłębnej znajomości problematyki, którą autor zajmuje się od wielu lat. Mimo prostoty, a miejscami wręcz potoczności (którą z punktu widzenia przypadkowego czytelnika uznać można za wartość niemożliwą do przecenienia), już po przeczytaniu kilku zdań zorientować się można, i autor jest tutaj całkowicie „w swoim temacie”. Pewnie niekoniecznie oczywiste dla czytelnika sformułowania i frazy wypowiada on w sposób pozwalający odgadnąć, a ich treść jest dla autora oczywista i zrozumiała sama przez się, za autor zareagowałby zapewne zdziwieniem, a treść ta nie zawsze i nie dla każdego jest oczywista i często zmusza czytelnika do chwili namysłu w trakcie lektury. Owa „automatyzacja” myślenia o przedmiocie, którą osiąga się po wielu latach obcowania z nim, pozwala jednocześnie autorowi utrzymać tekst w przyzwoitych rozmiarach, co dodatkowo zwiększa szansę, a czytelnik zainteresowany nurtami współczesnej filozofii uzyska informacje, które go naprawdę interesują.

Praca ta jest pracą historyczną. Nie jest dziełem przypadku, a tytuł ten sformułowany został w ten właśnie sposób. Autor nie zapomina przy tym, a twórcy szkoły preszowskiej nie działali w próżnię, a mimo podobieństwa umożliwiających zaklasyfikowanie ich do jednego kierunku istnieją między nimi różnice, oraz rozwój ich poglądów przeszedł znaczną ewolucję.

Prowadzenie badań tego typu niemożliwe byłoby bez gruntownego przygotowania i przede wszystkim bez swobodnego zacięcia filozoficznego. O tym, a autor wykazał się musiał nie tylko zdolnością odczytywania i rekonstrukcji poglądów zawartych w badanych tekstach, lecz przede wszystkim zdolnością ich interpretowania i ujawniania ukrytych w nich założeń filozoficznych, przede wszystkim sama natura przedmiotu. Zadanie rozpoznawania przyjmowanych milczących przesłanek nie wiąże się z wielkimi trudnościami wówczas, kiedy mamy do czynienia z tekstem *stricte* filozoficznym, w którym założeń e-

nia filozoficzne, je eli nie s wyartykułowane wprost, stanowi problem zasadniczy, a w gruncie rzeczy jedyny, jaki naprawd nale y rozwi za obcuj c z tekstem.

Rzecz ma si zgoła inaczej w przypadku tekstów lu no i po rednio zwi - zanych z problemami uznawanymi za tradycyjnie filozoficzne, jak wła nie w przypadku tekstów tworz cych filozoficzn szkoł w Preszowie. W tekstach tego rodzaju wszelkie zało enia filozoficzne przyjmowane s wiadomie tylko wówczas, kiedy ich przeoczenie wymagałoby wiele dobrej woli, natomiast jakiegokolwiek pos dzenia o milcz ce przyjmowanie nieu wiadami - anych zało e spotykaj si natychmiast ze zdecydowanym sprzeciwem. Tym bardziej wi c podkre li nale y, e R. Dupkala z zadania „tropienia” ukrytych przesłanek wywi zuje si sumiennie i nie tylko nie unika ujawniania tego wszystkiego, co przez autorów interesuj cych go tekstów jest milcz co przyjmowane, ale nie waha si równie ujawnianych przez siebie pogl dów filozoficznych poddawa krytyce. Obok wi c bada historycznych zmierzaj cych do rekonstrukcji pogl dów mamy w pracy Dupkali do czynienia z badaniami, które nazwa by mo na „historyczno-filozoficznymi”. Swoisto takiego wła nie podej cia polega na tym, e autor nie traci z pola widzenia pytania o aktualno sposbu uprawiania filozofii przez twórców szkoły preszowskiejj.

Docent Dupkala nie stara si przedstawi jakiego zupełnego, w pełni zamkni tego obrazu my li filozoficznej preszowskiej szkoły, lecz d y do wyra enia tego, co sam uwa a w filozofii preszowskiej za najbardziej wartociowe. Dlatego te filozofia w omawianej ksi ce jest filozofii yw , zło on z propozycji jak najbardziej aktualnych i dotycz cych problemów uznawanych przez R. Dupkal za wa niejsze ni zadanie przeprowadzenia jasnyc rozgranicze i zaszufladkowania przedstawianyc pogl dów do jakiej utworzonej przez historyków kategorii.

Przyj cie, czy raczej zachowanie postawy aktywnego filozofa rodzi problem doboru materiału - doboru, który z jednej strony nie byłby zbyt arbitralny, z drugiej za nie narzucał autorowi konieczno ci pisania o kierunkach, których nie uwa a za wart analizy. W omawianej publikacji nie mamy na szcz cie do czynienia z zabiegiem równie prostym co nonszalanckim, a polegaj cym na ferowaniu wyroków o tym, co ma prawo uchodzi za filozofii , a co i kto na to zaszczytne miano w oczach wszechwiedz cego autora nie zasługuje. Jego postaw okre li mo na mianem postawy pozytywnej (co oczywi ci nie ma nic wspólnego z pozytywizmem): zamiast wykazywa , które pogl dy s w filozofii wartociowe poprzez wykazanie ich zalet, udowadnia e inne pogl dy takimi nie s , Autor po prostu rezerwuje sobie prawo do pisania o tym i tylko o tym, co jego samego jako filozofia aktywnie

poszukuj czego prawdy do tych poszukiwań inspiruje i co wyznacza w tych poszukiwaniach drogowskazy.

Więcej z tym pewna istotna cecha tekstów filozoficznych: filozof przedstawiający własną wizję rozwoju poglądów filozoficznych na przestrzeni pewnego okresu posiada przywilej - i równocześnie obowiązek - mówienia o przedmiocie swego tekstu własnym filozoficznym językiem. Język tego nie należy oczywiście utożsamiać z literackim stylem wypowiedzi - jest to sposób prowadzenia dyskursu w obrębie pojęć konstruowanych przez samego siebie w celu opisu i wyjaśnienia rzeczywistości. W książce R. Dupkali ów własny język mówienia o filozofii przejawia się m.in. we wspomnianym powyżej wyborze nurtów uznawanych za ważne z poznawczego, choć indywidualnego punktu widzenia (w przeciwieństwie do ważności jako takiej, którą usiłują wykryć i potwierdzić historycy filozofii nie będący samodzielnymi filozofami). Praca ta nie jest subiektywna, nie jest równie obiektywna, nie popada też w rozdarcie, o którym była mowa przed chwilą. Sytuuje się całkowicie poza tymi trudnościami, ponieważ w ogóle nie pretenduje do miana kompendium jakiegokolwiek wiedzy. Pretenduje natomiast do miana autonomicznej wypowiedzi filozoficznej, której zadaniem jest udzielenie odpowiedzi na pytanie, jaka była i wciąż jest najnowsza filozofia. W ten sposób Rudolf Dupkała stawia czytelnika od razu w kręgu dyskusji filozoficznej, o której można, zalecając, powiedzieć wszystko z wyjątkiem jednego: nie jest to dyskusja autentyczna. W ten sposób książka ta należy potraktować, a wszelkie zarzuty wobec autora o brak obiektywizmu, odwagę wdawania się w polemiki, preferowanie jednych poglądów kosztem innych, nie mniej ważnych czy wiele innych stają się natychmiast bezzasadne.

Ideologiczne dziedzictwo Kolegium w Preszowie zostało w tej pracy przedstawione jako doniosła część historii myśli filozoficznej Preszowa. Należy przyznać, że tego typu publikacji na polu filozoficznym jest bardzo niewiele. Tym bardziej książka Dupkali zasługuje na uznanie i godna jest poleceniu czytelnikom.

Podsumowując możemy stwierdzić, że Rudolf Dupkała kładzie w swej pracy przede wszystkim nacisk na fakt, że filozofia rozwijająca się w Ewangelickim Kolegium w Preszowie wywarła ogromny wpływ na całą koncepcję filozofii europejskiej. Podkreśla ponadto zasługi profesorów tego Kolegium znanych dzięki ich twórczym interpretacjom, różnorodnym przekształceniom myśli filozoficznej i samemu stosowaniu filozofii.